

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๒๓

ขุดลงไปให้เจอของจริง

ทานถ้าเป็นเสียเองในเจ้าของมันก็ชัด กิเลสมันตัวเห็นแก่ตัว ตัวรีดตัวไถตัวกดขี่บังคับ ผู้ใดก็ตามมันเป็นอยู่ในจิตไม่แสดงอาการออกมาอย่างนั้นก็ตาม แต่มันเป็นความเห็นแก่ตัว อย่างยิ่งภายในจิต เพราะฉะนั้นกิเลสจึงเป็นภัยแก่จิตใจของเรามากมาย แต่เราไม่มีโอกาสทราบเพราะเราไม่มีเครื่องทดสอบ อย่างพวกที่เขารู้ว่าแร่อยู่ตรงนั้นธาตุดูอยู่ตรงนี้เขามีเครื่องทดสอบ เครื่องตรวจเครื่องทดสอบอะไร เขาก็รู้เขาก็เห็น นี่กิเลสภายในหัวใจของเรานี้ไม่มีเครื่องทดสอบถ้าไม่ใช่ธรรมเท่านั้น ไม่มีอะไรที่จะทดสอบกิเลสประเภทต่าง ๆ ได้ เพราะฉะนั้นโลกถึงมีความเดือดร้อนเพราะมัน โดยไม่รู้ว่ามีสิ่งเหล่านี้เป็นภัยแก่ตัวเองเพราะไม่มีธรรมเป็นเครื่องทดสอบ เมื่อเป็นเช่นนั้นจะเห็นความประเสริฐของพระพุทธเจ้าได้อย่างไร

พระพุทธเจ้าก็อยู่ในอำนาจของมัน กดขี่บังคับเผาผลาญมาสักเท่าไรภายในจิตใจของพระองค์ ต่อเมื่อได้เสาะแสวงหาธรรม คือมีคุณธรรมพอสมควรแล้วก็สืบเสาะแสวงหาทาง เริ่มเห็นโทษของกิเลสมาตั้งแต่เรื่องความเกิดแก่เจ็บตาย มันเป็นของคู่กันท่านว่า คั้นเสียจน ๖ ปี แทบจะเอาชีวิตไปไม่รอด จนได้ประสบพบเห็นธรรมอันเป็นที่พึงใจ มาเห็นโทษกิเลสอย่างเต็มพระทัยเช่นเดียวกับเห็นคุณค่าของธรรมเต็มพระทัย แล้วก็นำทั้งโทษทั้งคุณออกมาแสดงให้เห็นโลกทั้งหลายได้ทราบ เห็นโทษของความโลภความโกรธความหลงระคะตึกหา ซึ่งเป็นหลักใหญ่ของกิเลสทั้งมวลนั้น ที่ให้โทษแก่มวลสัตว์ เฉพาะอย่างยิ่งภายในจิตใจของสัตว์ มีอยู่เป็นประจำ

การเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนชาติอันเป็นสิ่งเคลือบแฝงเข้ามาเกี่ยวข้องกันนั้น มีเป็นพัก ๆ เป็นตอน ๆ ส่วนกิเลสกับใจนั้นไม่เคยมีการแยกจากกันเลย พระองค์ได้ทรงทราบอย่างชัดเจนแล้ว จึงนำธรรมออกสั่งสอนสัตว์ คำว่าสัตว์โลกก็หมายถึงจิตเท่านั้นที่จะสามารถทราบ ความหนักเบาทางคุณค่าและทางโทษระหว่างกิเลสกับธรรมว่าต่างกัน เพราะจิตเป็นผู้สัมผัสทั้งสองอย่างนี้ คือฝ่ายกิเลสอันเป็นโทษเป็นพิษเป็นภัย และฝ่ายธรรมเป็นธรรมชาติที่ให้ความสุขเป็นลำดับตามกำลังของธรรมที่มีมากน้อยภายในใจ เมื่อใจได้สัมผัสกับธรรมแล้ว ย่อมทราบคุณค่าและมีความขยันหมั่นเพียรเข้าไปเป็นลำดับไม่โยกคลอนอ่อนแอ

เมื่อจิตสัมผัสกับธรรมเข้าไปมากน้อย กิเลสจะเริ่มสงบตัวเข้าไปไม่ค่อยพ่นพาดตามอารมณ์เหมือนอย่างแต่ก่อน เพราะมีสิ่งหักห้ามมีสิ่งต้านทานได้แก่ธรรมที่มีอยู่ในใจดวงเดียว

กัน แต่ใจดวงนั้นได้สัมผัสทั้งสองรสด้วยกันแล้ว รสที่ดีจึงเป็นเหตุให้ติดใจ แล้วนำความดีนั้น มาเป็นเครื่องต้านทานหรือทดสอบกับกิเลสประเภทต่าง ๆ ด้วยสติปัญญานั้นแหละเป็นสำคัญ ที่จะทดสอบแยกแยะ กำจัดกันออกได้โดยลำดับ มีแต่จิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ ไม่มีอะไรเจือปนเลย จะไม่มีอะไรอ่อนนุ่มยิ่งกว่าจิต อ่อนโยนยิ่งกว่าจิต

กิริยาอาการภายนอกจะแสดงอย่างไรก็ตาม นั้นเป็นเพียงนิสัยเป็นเพียงกิริยา แต่ภายใน จิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้วนั้น เป็นจิตที่อ่อนโยนมากไม่มีอะไรเทียบในโลกสมมุตินี้ ความเห็นแก่ตัวก็หมด อะไร ๆ ขึ้นชื่อว่าออกมาจากเรื่องของกิเลสแล้วหมดไปโดยประการทั้งปวง ระหว่าง จิตที่คละเคล้าด้วยกิเลสกับจิตที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ นั้นต่างกันที่ตรงนี้ ดังนั้นผู้ปฏิบัติธรรมชั้นสูงจึง เห็นเรื่องของกิเลสได้ชัดเมื่อมีอยู่ในใจมากน้อย ความเห็นแก่ตัว ความสงวนตัว ก็คือสงวนตัว กิเลสนั่นเองไม่ใช่สงวนอะไร มันมีอยู่เป็นประจำนอกจากไม่แสดงออกมาเท่านั้น

เพราะฉะนั้นโลกจึงต้องมีการเบียดเบียนกดขี่ข่มเหงซึ่งกันและกัน ตลอดถึงสัตว์ เดรัจฉานเราก็เห็นอยู่แล้ว ตัวไหนมีอำนาจมากก็ได้กินมาก เพน ๆ ฟ่าน ๆ ไปที่ไหนก็ได้ตาม สะดวกสบาย ตัวไม่มีกำลังมากก็ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ หมอบ ๆ คลาน ๆ อยู่ตามป่าตามรก อย่างนั้น เขากินอิ่มแล้วถ้าเหลือกินเขาถึงจะได้กิน ในเรื่องอาหารที่เราให้สัตว์นี้ ตัวไหนมีอำนาจ มากก็ได้กินเสียก่อน ตัวไหนมีอำนาจน้อยก็ได้กินทีหลังถ้ายังมีเศษมีเหลืออยู่บ้าง หากไม่มีเศษ เหลือแล้วก็ยอมทนจนกระทั่งอดตายไม่ได้กิน เพราะไม่มีเวลาจะได้กิน มีมาเท่าไรก็ตัวมีอำนาจ กินเสียหมดถ้าอาหารไม่เพียงพอ มีแต่ตัวมีอำนาจมากกินจนหมด

นี่เราเห็นได้อย่างชัด ๆ เรื่องนิสัยของสัตว์มันออกมาจากไหนถ้าไม่ใช่ออกมาจากกิเลส ซึ่งเป็นเหมือนกันกับอยู่ในใจของมนุษย์เรา นี้ แล้วมันให้ความสบายแก่ผู้อื่นได้ที่ไหน แม้ทำให้ เขาก็เพื่อเราอยู่นั้นแหละ ไม่ได้เพื่อด้วยความเมตตาแท้ เพื่อความสุขแก่คนอื่น ด้วยความรู้สึก ใจอะไรเลย หากไม่มีธรรมเป็นเครื่องทดสอบเป็นเครื่องเทียบเคียงกันแล้ว เราก็ไม่ทราบว่า กิเลสนี้เป็นอย่างไรเหมือนกัน เมื่อมีธรรมเป็นเครื่องเทียบเคียงกันแล้วไม่บอกมันก็รู้อย่าง เพราะ จิตเป็นผู้รับภาระแบกหามกิเลสประเภทต่าง ๆ มาสักเท่าไรแล้ว หรือจิตเป็นภาชนะอันสกปรก ของกิเลสมานานเท่าไรแล้ว ก็ยังกลายเป็นภาชนะสำหรับรับธรรมซึ่งเป็นของสะอาดและดี ดี เยี่ยมอยู่ภายในจิตดวงเดียวกัน เหตุใดจะไม่ทราบได้ทั้งสองอย่าง ซึ่งเราเป็นผู้สัมผัสสัมผัสสัมผัส เสียเอง

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนสัตว์โลกจึงไม่มีอะไรขึ้นชื่อว่าโลกามิสแม้ชนิดหนึ่งจะเข้าไปติดใน พระทัย ทรงสั่งสอนด้วยความลำบากลำบากขนาดไหน ก็ด้วยอำนาจพระเมตตาล้วน ๆ ทั้งนี้ ประทานธรรมไว้ก็เหมือนกัน พอพูดถึงขั้นนี้ก็มิจดหมายคนหนึ่งเขามีมาถามถึงเรื่องเพื่อนของเขา เขาอ่านหนังสือธรรมะเขาว่า อ่านทำไมไม่ปฏิบัติ จะเกิดผลประโยชน์อะไร เขาก็รู้สึกค้ำ

อยู่ในใจ คัดค้านอยู่ในใจหากไม่กล้าพูด ก็ถามมาถึงเราว่า การอ่านหนังสือธรรมะนี้เป็นอย่างไรบ้าง มีผลประโยชน์อย่างไรบ้าง เราก็บอกว่าเราไม่ตอบ

นักปราชญ์หรือจอมปราชญ์ทั้งหลายเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ท่านอุตสาห์พากันจดจารึกพระไตรปิฎกไว้ให้พวกเราทั้งหลาย ได้อ่านได้ศึกษาเล่าเรียน ได้ยินได้ฟังมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ท่านมีความหมายอย่างไร อันนี้เป็นการตอบได้ดียิ่งกว่าเราจะตอบเสียเองเราบอกอย่างนั้น นั่นคนที่มันโง่มันก็โง่ขนาดนั้น เราได้กราบไหว้พระพุทธเจ้าเมื่อไร พระสงฆ์สาวกอรหันต์อรหันต์ท่านครั้งนั้นเราได้กราบเมื่อไร แต่เราก็เห็นเรื่องราวของท่านอยู่ในหนังสือ เช่นอย่างพวกเรานับถือพุทธศาสนาอยู่ทุกวันนี้ ได้นับถือต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้าหรือ ก็ได้จากพระโอวาทที่ได้จดจารึกเอาไว้แล้วเป็นองค์แทนศาสดา ซึ่งเป็นเหมือนกันกับครั้งพุทธกาล แนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ตลอดถึงผลที่จะพึงได้รับก็ไม่มีอะไรแตกต่างกัน

นั่นคุณค่าของการอ่านหนังสือ การฟังมีมากขนาดไหน ถึงขนาดนั้นเทียว แต่คนที่ไม่คิดมันก็ไม่รู้ อย่างที่เขาพิมพ์แจกกันเรื่อย ๆ เป็นสาระสำคัญ ๆ มันเข้าซึ่งถึงใจคน ก็เพราะได้ยินได้ฟังได้อ่านได้เห็นนั่นเอง จากนั้นภาคปฏิบัติก็ตามมาอยู่โดยดี เมื่อธรรมที่อ่านเข้าถึงใจแล้ว ฉะนั้นการอ่านจึงเป็นบุพการณในขั้นเริ่มแรกจะเข้าถึงธรรมเบื้องสูงขึ้นไป

การปฏิบัติธรรมเราพูดแล้วพูดเล่าพูดย้ำอยู่เสมอ เรื่องของสติปัญญาให้นำมาใช้ทุกแห่งทุกมุมไม่ว่ากิจนอกการใน อันนี้สำคัญมากได้เห็นคุณค่ามากเต็มหัวใจ จึงต้องได้ยกขึ้นอยู่เสมอ แม้แต่ขั้นสมาธิถ้าไม่มีสติและปัญญารอบตัวอยู่ด้วย มันก็มีทางให้เสียได้เหมือนกัน หากมีปัญญาพิจารณาความผิดถูกชั่วดีต่าง ๆ จิตก็ไม่ผาดโผนคนเรา เมื่อมีการใคร่ครวญเป็นเบรคห้ามล้อเอาไว้ ไม่ให้มันผาดโผนเกินไป สติเป็นของสำคัญที่จะกำกับงานให้พึงกำหนดไว้เสมอ

ไม่ว่ากิจนอกการในให้มีสติให้มีปัญญาพิจารณา ถ้าขาดอันนี้แล้วก็ไม่เป็นประโยชน์อะไร ยิ่งถึงเวลาที่สติปัญญาจะเป็นของสำคัญมากเท่าไรนั้น เรายิ่งจะเห็นคุณค่าของสติปัญญาที่ได้มาจากความพยายามฝึกฝนอบรมส่งเสริมสติปัญญาตั้งแต่เบื้องต้น อยู่ ๆ จะให้เกิดปัญญาขึ้นมาไม่เกิดนะอย่าว่าไม่บอก ปัญญาต้องอาศัยการคิดการค้นหาแห่งเหตุผลต่าง ๆ ทั้งภายในนอกภายใน ยิ่งคิดไปหลายครั้งหลายหนผลปรากฏขึ้นมาแล้วก็เห็นเหตุให้ดูดีเต็มทางด้านจิตใจ แล้วพอใจที่จะพิจารณาไปเรื่อย ๆ จนกลายเป็นปัญญาที่แตกแขนงไปไม่มีสิ้นสุด สติก็ตามกันไปเรื่อย ๆ สติเป็นนายอันหนึ่งเหมือนกันควบคุมงาน สติเป็นสำคัญอยู่มาก

ผมอยากได้เห็นอยากได้ยินหมู่เพื่อนที่ได้สอนแทบล้มแทบตายมาโดยลำดับ ตั้งแต่ออกมาเกี่ยวข้องกับหมู่เพื่อน ได้รู้ได้เห็นได้รับผลประโยชน์จากการแสดงธรรมนี้เป็นอย่างไรบ้าง

ด้วยความเพียรของตน อันนี้ต้องการมาก และอยากให้ทุก ๆ ท่านได้พยายามมอบชีวิตจิตใจลงในหน้าที่การงานนี้ โดยไม่เสียดายไฝ่ฝืนกับสิ่งใดทั้งนั้นบรรดาที่มีอยู่ในโลกนี้ ซึ่งเวลานี้เราก็ดึงจากสิ่งนั้นมาเพื่อธรรมโดยลำดับเท่านั้น ไม่ใช่เพื่ออื่นใด ให้บำเพ็ญเต็มเม็ดเต็มหน่วย

เรื่องจิตที่หลอกตัวเองนั้นนะสำคัญ อยู่หนึ่ง ๆ มันอยู่ไม่ได้ เมื่อมันอยู่หนึ่งไม่ได้ให้มันอยู่กับธรรม อย่าให้มันออกไปอยู่กับโลกซึ่งเป็นเครื่องกอบโกยกิเลสเข้ามาเพิ่มพูนตัวเองให้มากขึ้น ให้อยู่กับธรรม เช่นอยู่กับการพิจารณา มีสติคอยควบคุมอยู่เสมอ ให้ทราบเสียว่าจิตของเราเป็นนักโทษเวลานี้ ไม่ควบคุมไม่ได้ มันจะเป็นนักโทษสองชั้นสามชั้นไปแล้ว นักโทษในเรือนจำออกไปทำงานก็ต้องมีนายคุม อยู่ในเรือนจำยังต้องมีนายคุมไม่จั้นมันจะไปก่อโทษอีกตั้งมากมาย

จิตใจของเรามันก็เป็นนักโทษอยู่แล้ว มีแต่โทษแต่กรรมเต็มไปหมดภายในจิตใจ คิดออกไปแ่งใดมีแต่คิดเรื่องโทษทั้งนั้น ถ้าไม่มีสติเป็นเครื่องกำกับและมีปัญญาพิจารณาทดสอบ สกัลดัดกันกันด้วยเหตุด้วยผลแล้ว จิตดวงนี้จะไม่มีความนิ่งเฉย เพราะกิเลสหาฝั่งหาแดนไม่ได้ ท่านกล่าวไว้แล้วไม่ใช่หรือว่า นตฺถิ ตณฺหาสมา นที แม่น้ำเสมอด้วยต้นหานี้ไม่มี ต้นหาคืออะไร ก็คือความหิวโหยความอยาก อยากรู้อยากเห็นอยากคิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ ก็ร้อยก็พันครั้ง คิดแล้วคิดเล่าก็ไม่เคยอิมพอในความคิดในความปรุง และไม่เคยอิมพอในความหลงแห่งความคิดของตนด้วย

มันมีขอบเขตเมื่อไรเรื่องกิเลส เพราะฉะนั้นเมื่อมันได้เข้าควบคุมจิตแล้ว ถ้าไม่มีสติปัญญาเป็นเครื่องสกัลดัดกันเอาไว้แล้ว จะไม่มีขอบเขตเหตุผลอะไรเลย เติลิตเปิดเปิงหาสาระไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เราก็มองว่าเป็นนักปฏิบัติมาฝึกฝนอบรม แต่มันไม่ได้ฝึกฝนถ้าไม่มีสติกับปัญญาเป็นเครื่องกำกับอยู่แล้ว มันเป็นเรื่องปล่อยตัวปล่อยใจ ไปตามอำนาจของกิเลสซึ่งมีกำลังมาก อยู่แล้วภายในใจโดยไม่ต้องสงสัย ต้องพากันคิดให้ดีเรื่องเหล่านี้

ทุกขเวทนารอบข้างอยู่นี้มันเป็นทีวี่ใจได้ทีตรงไหน สถานที่ใดไม่มีป่าช้ามีหรือ แผ่นดินเหยียบย่างไปตรงไหนก็มีแต่ป่าช้าของสัตว์เคลื่อนไปหมด ในตัวของเราก็ดึงไปด้วยป่าช้ามาหลงกันอยู่ เพลินกันอยู่หาอะไร ความเจ็บความไข้ได้ป่วยก็ล้วนแล้วแต่กองทุกข์ เป็นเครื่องเตือนให้ทราบว่าโลกนี้หาความสุขไม่ได้ อย่าเข้าใจว่าโลกนี้จะมีสุขดังความเสกสรรปั้นยอหรือความสำคัญเฉย ๆ มันไม่ได้เรื่องทั้งนั้นแหละ มันหลอกเจ้าของ มีใครนะมีความสุขในโลกนี้ ไม่ว่าคนโง่คนฉลาด เราไม่ได้ประมาทพูดตามความจริง มันมีได้ด้วยกันทั้งนั้น ยศถาบรรดาศักดิ์สูงต่ำขนาดไหน จะมั่งมีศรีสุขขนาดไหนมันก็ไม่พ้นที่จะให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายจนได้ แล้วมันจะเอาความสุขมาจากไหนเมื่ออยู่ที่อำนาจของกิเลสตัวบีบบังคับใจอยู่แล้ว จงปฏิบัติให้รู้ความจริงของกิเลสและของธรรมชี่ ถ้าอยากหลุดพ้นนะ

เพราะกิเลสไม่เคยให้คุณแก่ผู้ใดนอกจากให้โทษเท่านั้น โลกจึงลืมนื้อลืมตัวลืมเป็นลืมตาย จนเจ้าของก็จะตายก็เพราะกิเลสไม่ใช่เธอ โกรธก็เหมือนกันตาตำตาแดง เคียดแค้นให้คนใดผู้ใดแล้วก็ฝังอยู่ภายในจิตใจ มันก็เผาอยู่นั้น สุมอยู่นั้นตลอดเวลามันเป็นความสุขแล้วเหวอ ความหลงนี้เป็นเรื่องลึกลับมันแทรกอยู่ด้วยทุกอาการของกิเลสแสดงตัวออกมา ความหลงมันเป็นพื้นอันใหญ่โตมาก ความโลภความโกรธมันก็เกิดขึ้นมาจากพื้นกิเลสตัวหลงนี้แหละ เราทดสอบให้ดีขึ้น ให้เห็นความแปลกประหลาดอัศจรรย์ภายในจิตใจ ไม่เห็นนี่ไม่หลุดพ้นจากกองทุกข์ของกิเลสไปได้ละ

สำคัญสิ่งนั้นว่าดีสิ่งนี้ว่าสวยว่างาม หลอกล่อตนเองไปด้วยความเพลิดเพลिनแล้วหาหลักเกณฑ์ไม่ได้ หาสิ่งที่สนองความต้องการไม่มี ได้แต่คิดไปแบบลม ๆ แล้ง ๆ ไปอย่างนั้น นี่เป็นเรื่องของกิเลสมันหากฎเกณฑ์ไม่ได้ หากความแน่นอนไม่ได้ แต่ธรรมแล้วต้องมี เมื่อจิตมีความสงบแล้วย่อมเย็นใจ ย่อมมีที่ยึดที่เกาะ มีฝั่งมีฝาระที่นี้ เริ่ม ถ้าเราจะพิจารณาทางด้านปัญญาแยกให้มันเห็นหมดชิว ในตัวของเราทั้งหมดนี้มันมีอะไร มีแต่กอง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อสุภะ อสุภังเต็มไปหมดรอบตัว ไม่มีอะไรที่จะดิบจะตืออยู่ที่นี้พอจะยึดจะถือ

อ้าว พิจารณาลงไปให้จิตถึงขั้นบริสุทธิ์มันยิ่งชัด ก็เหมือนกับแบกร่างกระดูก หนึ่งห่อกระดูกไปไหนมาไหนก็เหมือนกันนั่นแหละ ถ้าเราจะพิจารณาแบบกระดูกก็เป็นกระดูก แต่ตามธรรมชาติขั้นนั้นแล้วไม่ว่าอะไรเป็นอะไรละที่นี้ หากว่าเรามาจ้องนี่ก็เป็นทันที ก็เป็นตามจริงตามขั้นของสมมุติ ดูในร่างกายของตัวเองนี้ มันก็คือซากศพผิติด ซากผิติดบี ๆ ภายนอกภายในเต็มไปหมดด้วยซากศพ ไม่มีอะไรที่ผิติดเพี้ยนจากซากศพ พิจารณาอย่างนี้ ถ้าจะพิจารณาเป็นธาตุมันก็เหมือนกับธาตุทั้งหลายทั่ว ๆ ไป คือมันจริงเสียทุกอย่าง

เมื่อจิตจริงเสียอย่างเดียวเท่านั้นมันจริงไปหมด ถ้าอยู่ธรรมดาก็เหมือนไม่มีอะไรในโลกนี้ ความรู้ก็ไม่ยึดเสีย มันก็จะไปยึดอะไร ตั้งแต่ความรู้มันก็ยังยึดก็ไม่มีอะไรจะยึด จะยึดอะไรรู้แล้วพิจารณาแล้วเห็นแล้วรอบแล้วทุกอย่าง ปล่อยมาแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่จิตก็ยังต้องปล่อยตามความเป็นจริงเหมือนกัน คือปัจจุบันก็รู้เท่านั้นแหละคือปล่อย อดีตก็รู้เท่านั้นอนาคตก็รู้ทัน ปัจจุบันก็ไม่ยึด ถึงว่าเสมอไม่เอียงโน้นเอียงนี้

สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ฝึกได้พระพุทธเจ้าฝึกได้แล้วจึงนำมาฝึกโลก สาวกทั้งหลายท่านฝึกได้แล้วท่านจึงสอนโลกเหมือนกัน ครูบาอาจารย์ทั้งหลายท่านปฏิบัติท่านรู้แล้วเห็นแล้วปล่อยแล้วฝึกได้เรียบบร้อยแล้วถึงได้มาสั่งสอนพวกเรา ให้มีที่ยึดถ้ายังปล่อยไม่ได้ให้ยึดธรรม ยึดไปโดยลำดับลำดับ เช่นเดียวกับเราชั้นบันได ยึดไปเรื่อย เกาะธรรมอันถูกต้องแนวทางอันถูกต้องไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงที่ถึงฐานแล้วมันหากหมดปัญหากันเองระหว่างบันไดกับเรา ไม่มีปัญหาสายทางที่เดินมากก็เหมือนกันเมื่อถึงที่แล้วหนทางนั้นก็หมดปัญหาไปเอง เพราะถึงที่แล้วจำเป็น

อะไรจะต้องไปกอบไปโกยเอาหนทาง ไปกอดบันไดอยู่ ตอนที่มันไม่ถึงซิจจะต้องเกาะต่องยึดให้
ดี

ให้มีใจเข้มแข็ง มีใจเป็นคนจริงจัง ทำอะไรอย่าเหลวไหล อะไร เสียนิสัย สู้กับกิเลสก็ไม่ได้เรื่อง นิสัยเหลวไหลนี้ไม่ดีทั้งนั้น ให้มีเหตุมีผลเป็นเครื่องบังคับตน มันอยากก็ตามถ้าหากไม่เกิดผลเกิดประโยชน์ ความอยากนี่คือตัวกิเลสให้ทราบทันที ไม่อยากก็ตามแต่ถ้าทำลงไปแล้วเป็นธรรม อันนี้ก็ต่อทำ เหมือนอย่างเราบำเพ็ญธรรมมันยังไม่เห็นเหตุเห็นผลอันใดเลย มันต้องขี้เกียจไม่อยากทำ แต่เมื่อเห็นผลแล้วก็มีชัยชนะมันเพียรขึ้น เพราะผลนั้นเป็นเครื่องดึงดูดจิตใจให้พอใจในการทำ

การเริ่มต้นนี้สำคัญ ครูบาอาจารย์ทั้งหลายท่านก็เคยผ่านมาอย่างเราเนี่ย ล้มลุกคลุกคลาน ตั้งแล้วล้มไป ๆ อยู่เนี่ย แต่พยายามตั้งหลายครั้งหลายหนก็ตั้งได้ เหมือนเด็กหัดตั้งไข่นั้นแหละ ตั้งไปตั้งมาเด็กก็นั่งได้ ยืนได้ เดินได้ ต่อไปก็เหมือนกับเรา ธรรมดาไปหมดเพราะความฝึกความหัด สติกำลังมีขึ้นทุกวัน กำลังวังชาเมื่อฝึกอยู่เสมอ ให้ทำความพยายามอย่างนั้น เอาให้จริงให้จัง เรียนไม่มากอะไรมีอยู่เพียงร่างกายอันเดียวเท่านั้น ทำไมเรียนไม่จบ ค้นให้เห็นให้จบชิว ของจริงมีอยู่ตรงนี้

เรื่องมรรคผลนิพพานอย่าหาคาดที่ไหน ๆ นอกไปจากตรงที่มันติดมันข้องนี้ ให้บุกให้เบิกตรงนี้เข้าไป อสุภะมันไม่เห็นก็คือสุภะปิดบังมันอยู่นั้น อนิจจัง มันไม่เห็นก็เพราะความสำคัญว่าแน่นหนา มันคงปิดบังมัน อนาคตไม่ปรากฏก็เพราะความสำคัญว่าเราว่าเขาอยู่ในตัว อยู่ในใจนั้นปิดบังไว้ มันก็มีเท่านั้น ให้พิจารณาลงไปตามขั้นตามภูมิของมัน หากพิจารณาถึงความสวยงาม มันสวยที่ตรงไหน เอาสุภะเข้าไปจับเข้าไปแก้กันชิว อสุภะถ้าเป็นทางโลกนั้น เขาเอาน้ำสะอาด เอาของสะอาดน้ำสะอาดไปชำระของสกปรก ทีนี้เวลาพิจารณาธรรมะนี้ เอาของสกปรกนี้เข้ามาชะล้างของที่เราล้ำคัญว่าสวยงาม

ความสวยความงามความจริงมันไม่มีสวยมีงาม มันหากสำคัญขึ้นเพราะอำนาจกิเลส จึงต้องเอาเรื่องของธรรม เอาของปฏิกุศลซึ่งเป็นความจริงนั้น ที่โลกทั้งหลายว่าเป็นของปฏิกุศลมาชะล้างกันลบล้างกัน มันก็เป็นธรรมอันสะอาดขึ้นมา นั่นก็แก้กันอย่างนั้น การพิจารณาไม่ใช่พิจารณาครั้งหนึ่งครั้งเดียว พิจารณาเป็นพื้น เป็นกิจเป็นการเป็นงานของเราจริง ๆ ไม่ใช่พิจารณาเพียงครั้งหนึ่งครั้งเดียวแล้วผ่านไป ๆ เราไม่ได้พิจารณาเพื่อการนับนั้นนับนี้ นับเที่ยวพิจารณาเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง เมื่อยังไม่เห็นเมื่อไรก็เอาจนเห็น ของจริงมีอยู่ที่นี่ ขุดลงไปจนถึงน้ำ น้ำไม่นอกเหนือไปจากดินนั้นแหละ ขุดลงไปจะลึกบ้าง มันก็ต้องเจอน้ำจนได้ นี่ความจริงลึกบ้านดินบ้าง ขุดลงไปไม่หยุดไม่ถอยก็เจอความจริงได้ภายในจิตใจของเรา

ใจละเอียดมาก แต่ไปหาติดของหยาบ ๆ นะซีมันสำคัญ เอาให้จริงให้จัง ตั้งหน้าตั้งตา ประกอบความพากเพียร ให้ใช้สติปัญญาพิจารณาตัวเอง ในบางสิ่งบางอย่างครูบาอาจารย์ท่านก็ไม่แนะนำบอก เพราะเป็นเรื่องอัศจรรย์ เป็นเรื่องที่จะพิจารณาเอาเอง บางอย่างท่านก็สอน ก็พิจารณาตัวเอง ถ้าหากไม่รู้วิธีสังเกตตัวเองในการประกอบความพากเพียรกันตี๋มต่าง ๆ ตลอดถึงการหลับนอนแล้ว ก็ไม่มีทางจะทราบความละเอียดของธรรมไปได้โดยลำดับ ต้องใช้ความสังเกตอยู่เสมอ ฉันทมากเป็นยังไง ฉันทน้อยเป็นยังไง นอนมากนอนน้อยเป็นยังไง เดินมากเดินน้อยเป็นยังไงสังเกตด้วย ทั้ง ๆ ที่มีสติเป็นองค์ประกอบความเพียรอยู่นั้นแล แต่มันยังมีความสะดวกตามจริตนิสัยต่างกันในการทำต่าง ๆ นี้ก็ให้คิด นอนมากนอนน้อยเป็นยังไง

แต่สำหรับผมนี้การอดนอนรู้สึกไม่ค่อยได้ประโยชน์ อดนอนธรรมดา ผมรู้เจ้าของจึงไม่ได้อดธรรมดา เดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนาเรื่อยไป ๓ อิริยาบถตลอดรุ่งนี้ผมก็เคยทำ ไม่ได้เรื่องหัวทื่อ เขาว่าสมมอที่อ มันเป็นงง ๆ ยังไง ชอบกล อดนอนนี้มันไม่ได้เรื่องแหละสำหรับเราเอง ไม่ถูก จึงต้องหันไปทางผ่อนอาหาร ดื่มน้ำอาหาร ดื่มน้ำเรื่อย ๆ แต่ การอดอาหารนี้ อดไปมาก ๆ และติด ๆ กันไปก็ไม่ดีนะธาตุขันธ์ มันทำให้ท้องเสียได้ นี่ก็เคยเป็นแล้วจึงได้เตือนหมู่เพื่อนเสมอ เพราะนี่ทำมาเสียจนรู้เรื่องของท้อง ทำเป็นประจำมาเลยไม่ทราบก็ปี เรื่อยมาอย่างนั้น

ออกจากหมู่จากเพื่อนก็มีแต่เรื่องอันเดียวกันนี้ ก็วันไม่ฉันทก็ช่างมัน หายเจ็บเรื่อย ๆ เพราะเห็นว่ามันดี แต่พอนานไป ๆ ฉันทไปเท่าไรมันไม่ย่อยเลย ถ่ายออกหมด ๆ อยู่ฉันทได้แค่เพียง ๑๖ พรรษาหยุด พอดไปทีไรเป็นทุกที มันหากทำให้เพลินให้อด พอดแล้วมันช่วยความเพียรได้ดี คล่องตัว ยิ่งปัญญาอัตโนมัติด้วยแล้ว โอโห มันยิ่งคล่อง พอดอาหารลงไปนี้มันคล่องตัว สติปัญญาอัตโนมัตินี้มันมีแต่หมุนตี๋ ๆ ถึงขั้นนั้นมันยังต้องเกี่ยวกับธาตุอยู่เหมือนกัน ทั้ง ๆ ที่มันเป็นโดยลำพังตัวเองนะ แต่ความสะดวกไม่สะดวกมันยังมีต่างกัน เราเห็นได้ชัดเลย อดทีไรพอมานฉันทถ่ายหมด พอพรรษา ๑๕ ไปถึง ๑๖ นี้ไม่ค่อยอดหลายวันแหละ ๓ วัน ๔ วันเท่านั้นก็ฉันท มันก็ถ่ายจนได้ระบบเวลามันถ่าย เรามาฉันทแล้วหลาย ๆ วันมันก็ยังถ่ายของมันอยู่เรื่อย ๆ แต่เราไม่ค่อยจะสนใจกับเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ยิ่งกว่าธรรม เพราะฉะนั้นธาตุขันธ์มันถึงได้เสียตั้งแต่นั้น แต่เราก็ไม่เสียดายหากเป็นการเตือนให้หมู่เพื่อนได้รู้ไว้ในเรื่องเหล่านี้

การอดนอน ถืออิริยาบถ ๓ ไม่ดีสำหรับผมเอง พอดนอนไป แบบที่ว่าอิริยาบถเดียว นั่งเลย อันนี้ไม่มีพลาด ไม่เคยปรากฏว่าคืนไหนได้พลาดจากความอัครรรยภายในจิตไป ยิ่งเวลาเข้าสู่สงครามตะลุมบอนกันอย่างเต็มที่เต็มฐาน เอาชีวิตเข้าแลก ต่อสู้กับทุกขเวทนาที่มันเกิดขึ้นมาอย่างสาหัสในขณะที่นั่งนาน ๆ สติปัญญามันก็ช่วยตัวเองในขณะนั้น เพราะไม่มีที่พึ่งแล้วนี่ จะไปพึ่งเวล่ำเวลาก็จนกระทั่งพรุ่งนี้เช้าถึงจะได้ลุก

แต่เวลานี้เราไม่ได้ทำมาเพื่อฟังเวลานี้นะ เราทำเพื่อฟังธรรม เราจะหาเอาสิ่งนั้นมาเป็น ที่ฟังมันใช้ไม่ได้เลย ทีนี้ปัญญามันก็หมุนตัว เมื่อจนตรอกจนมุมไม่มีที่ไปแล้วมันก็ต้องช่วยตัวเอง ทุกขเวทนาเกิดขึ้นมากเท่าไร มันยิ่งแยกยิ่งแยะยิ่งหมุนตัว ๆ ๆ ไม่ถอย เป็นก็เป็นตายก็ตาย หมุนอยู่นั้น สุดท้ายมันก็รู้เสียจนได้ ลงเสียจนได้ ถึงฐานทุกคินเลย เป็นแต่เพียงว่าได้ช้า หรือเร็วต่างกัน คินที่มันสะดวงอย่างนี้ก็ประมาณ ๓ - ๔ ชั่วโมงจิตก็ลงได้แล้วนี้ ได้ลงครึ่งหนึ่งไปแล้ว จากนั้นมันก็ลงของมันเรื่อย ถอนขึ้นมาเรื่อยลงเรื่อย นี้เรียกว่าสะดวง บางคินตั้งเที่ยง คินยังลงกันไม่ได้เลยก็มี นั่นละเรียกว่าทุกข์มากที่สุด โอโห แข่งขานี่มันตายไปเลยนะไม่รู้เรื่อง ไม่รู้ความสัมผัส

นี่ความเพียรเวลาเท่ากันแต่ความบอบข้ำมันก็ต่างกัน ถ้าจิตไม่ดีถ้าจิตพิจารณาไม่ทันกับ เหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นภายในตัวเองร่างกายบอบข้ำมาก ถ้าจิตพิจารณาทันแล้วก็ลงได้เร็ว ถึงเวลาแล้วลุกออกไปเฉย ๆ ไม่เห็นมีความทุกข์ลำบากอะไร จึงทำให้เชื่อแนลงไปโดยลำดับ จิตเป็น สำคัญ ทั้ง ๆ ที่จิตก็มีกิเลสของมัน แต่มันปล่อยอะไรเสียทั้งหมดเลยในขณะนั้น เหลือแต่ความ รู้ล้วน ๆ จนกระทั่งร่างกายก็หายหมดที่นี้ละ เวลามันเข้าถึงขั้นแห่งความสงบของมันเต็มที่ใน ขั้นของสมาธิ โดยที่อาศัยปัญญาเป็นเครื่องทำให้สงบให้รวมลงอย่างนั้น มันลงด้วยปัญญานะ ที่ว่าปัญญาอบรมสมาธิหมายอย่างนี้เอง ถ้าลงถึงฐานขนาดนั้นผมไม่เคยลงด้วยสมาธิธรรมดา ลง ด้วยปัญญาทั้งนั้น ผาดพันพันแหลกกันลงจนไม่มีที่ติดต่อกันแล้ว ขาดสะบั้นกันลงไปเลย ทีนี้ เหลือตั้งแต่ความสักแต่ว่ารู้ นั่นฟังซิ คือพูดอะไรอีกไม่ได้นะ มันสักแต่ว่าเท่านั้น แต่ความ อัจฉรย์นั้นเกินคาดเกินหมาย นั่นถ้าลงได้เป็นอยู่ตรงนั้นแล้ว

ทีนี้ก็ทำให้เชื่อถึงเรื่องพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าท่านนั่งนิโรธสมาบัติ ๗ วันท่าน ถึงออก โอ๊ย ท่านนั่งจะเป็นไรถ้าลงไม่มีกาลมีสถานที่เข้าไปเกี่ยวข้องแล้ว ก็กัปก็กัลป์ก็นั่งไปซี ถึงร่างกายจะพังลงไปมันก็ไม่รับทราบกันนี้นะ มันเชื่ออย่างนั้นนะ ร่างกายมันทนไม่ไหวตั้งกัป ตั้งกัลป์ มันก็พังของมัน ธรรมชาตินั้นก็เป็ธรรมชาตินั้นอยู่อย่างนั้น ดังที่พระปัจเจกพุทธเจ้า พระองค์หนึ่งที่ท่านเข้านิโรธสมาบัติอยู่ นางสาวดีพาบริษัทบริวารไปอาบน้ำ ขึ้นมาหนาวก็ เลยเฉาฟางผิง พอดีพระปัจเจกพุทธเจ้าท่านประทับเข้านิโรธสมาบัติอยู่ที่นั่น ไฟไหม้ท่าน พอ ไฟยุบไปเห็นพระปัจเจกเท่านั้นก็พากันวิ่งหนี นั่นละกรรมที่นางสาวดีถูกนางมาคณทียะเฉา เพราะกรรมอันนี้ว่างั้น

แล้วท่านก็ไม่เห็นเป็นอะไร พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น คือจิตของท่านไม่ออกมารับทราบถึง เรื่องอาการภายนอกเลย แม้แต่กิริยาของจิตท่านก็ไม่มีอะไรแสดง พูดไม่ได้ว่างั้นเลย เราจะพูด อาการอะไรไม่ได้ทั้งนั้น นอกจากหนึ่งอยู่เท่านั้น หนึ่งนั้นก็เหมือนหนึ่งทั้งหลายเสียด้วยนะ คือจิตของเราสงบธรรมตามันก็เป็นหนึ่ง แต่หนึ่งอันนั้นมันหนึ่งด้วยความแยกแยะออกจาก

อะไรหมดเสียทุกอย่าง แม้แต่ร่างกายก็ไม่ปรากฏในความรู้สึกนั้นเลย ดินฟ้าอากาศสถานที่อะไร ๆ ไม่ปรากฏ นั่นละตัวอัศจรรย์ แต่มันเป็นได้โดยทางปัญญาสำหรับผมเอง นั่นละที่ว่าได้อัศจรรย์ทุกวัน คือได้อย่างนั้นแหละ ไม่นานก็ตามแต่ก็ได้เช่นนั้น

ไม่เคยพลาดแม้แต่คืนเดียวบรรดาที่เราเคยนั่งตลอดรุ่ง ไม่เคยมีพลาดแม้คืนเดียวที่ไม่เห็นอย่างนั้น หากไม่เห็นอย่างนั้นคงจะเสียใจมากเหมือนกันนะ ดีไม่ดีคืนหลังอาจจะพลาดกันอีกนี่ เพราะจิตเรามันเป็นนิสัยอย่างนั้นจริง ๆ มันจริงมันจังอันนี้ได้ชม อย่างนี้มันก็ได้ทุกคืนเป็นแต่เพียงว่าได้ยากลำบากต่างกัน นี่ละปัญญาอบรมสมาธิ ชั้นหัวเลี้ยวหัวต่อแล้วมันเอาจริง ๆ จัง ๆ มันก็ลงได้อย่างถึงใจเทียว ทำให้เกิดความกล้าหาญชาญชัย พิจารณาเรื่องธาตุก็ชัดเจน ว่าดินเป็นดินแท้ ๆ น้ำเป็นน้ำแท้ ๆ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟจริง ๆ ใจเป็นใจจริง ๆ อย่างถึงใจ อะไรมันตาย ๆ พิจารณาลงไปแล้วไม่มีอะไรตาย โอ๊ย โทหกกัน ที่นี้ความตายมันก็ไม่มี ไม่กลัว ถึงเวลาจะตายมันจะเอาเวทนาหน้าไหนมาหลอกเราวะ ไม่ใช่เวทนาหน้าไหนจะเป็นหน้าไหน นี่เราก็ได้พิจารณาแล้ว ได้รู้แล้วว่าเป็นความจริงเต็มส่วนแล้ว ห้วนไหวกันที่ไหน สะทกสะท้านกันที่ไหน กลัวกันที่ไหน ไม่มีอะไรกลัวกัน มีแต่ความจริงอยู่ด้วยกัน เมื่อต่างอันต่างจริงแล้วก็ไม่กลัวกัน ไม่กระทบกระเทือนกัน มันรู้ได้ชัด

ความถูกจริตนิสัยของเรา นั่งอิริยาบถ ๓ คือไม่นอนอย่างนี้มันก็ไม่ค่อยได้ประโยชน์สำหรับผมเอง มันไม่ได้ถึงใจเหมือนกับนั่งแบบนี้ นั่งแบบเอาตายสู้เลยนี้ได้ ได้ทุกครั้ง เติงจนกรมก็ไม่เคยตลอดรุ่ง เพียง ๔ - ๕ ชั่วโมง อยู่ในยาน ๕ ชั่วโมง ๖ ชั่วโมง ก็ว่าไม่ได้นะ บางทีฉันจ้งหันแล้วพาดกันจนกระทั่งปิดกวาดตอนเย็น ตอนปัญญาอัตโนมัติมันไม่รู้ละว่า เติงจนกรมมันข้ามันเร็ว หรือว่าเดินนานหรือไม่นาน ไม่เคยไปสนใจกับเวล่ำเวลา มันหมุ่นอยู่ตัว ๆ ภายในจิตนี้ ก็เลยไม่ทราบว่กี่ชั่วโมงแหละ กลางวันแสด ๆ ตากแดดเดินอยู่ได้สบาย ๆ ไม่มีให้ปรากฏว่ามันร้อนมันอะไรนะ มันลึ้มไปหมด จิตไม่ได้ออก มันหมุ่นตัว ๆ ตาเองก็ฝ้าฟางไป เพราะจิตไม่ออก ตาก็เลยฝ้าฟางไป เดินชนป่าชนอะไรสองฟากทาง บางทีก็ยื่นเสี้ยก่อนถ้ามันเป็นอย่างนั้น

มันเพลินจริง ๆ ถึงขั้นมันเพลิน จึงเรียกอุทัจจะ คือเพลินจนลึ้มเนื้อลึ้มตัว ลึ้มพักผ่อนทางด้านสมาธิ เราก็ไม่ค่อยได้กำหนดเวล่ำเวลาแหละ แต่คงไม่ต่ำกว่า ๖ ชั่วโมงมั้ง กลางคืนเราเคยตั้งเวลา ทีละ ๔ - ๕ ชั่วโมงได้ แต่กลางวันไม่ได้ตั้งนะซิ ไม่สนใจกับมัน นั่นละการต่อสู้กับกิเลสมันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ที่นี้ทางเดินจนกรมก็เป็นโสภเป็นแหวนไป เราจะเอาความสะตวกสบายเข้าไปว่าเพื่อจะได้ธรรมดาได้ธรรมตามความต้องการของเรามันไม่มีทางเดียวเท่านี้ เอ้า ยากลำบากขนาดไหนก็สู้ ทางไปตรงนี้

นิสัยของเรามันเป็นยังไง ถ้านิสัยละเอียดมันก็ไม่ยาก อย่างครั้งพุทธกาลท่านที่มีนิสัย

ละเอียดยิ่ง เพราะปลงผมเท่านั้น พิจารณาผมเลยได้บรรลุธรรมเป็นอรหัตบุคคลขึ้นมาแล้ว นั่นท่านพร้อมแล้ว เรียกว่าอุคฆฏิตัญญู เรามันเป็นอะไรก็ไม่รู้ อุคฆฏิตัญญู วิปจิตัญญู เนยยะเราก็ไม่อยากจะพูด เราอยากพูด ปทปรมะ พวกเรานี่พวก ปทปรมะ จะว่าไง มันมีดแปดทิศแปดด้านหาทางไปทางมาไม่ได้ แต่ก็บึกบึนตามกำลังของเจ้าของ เมื่อพูดกันจริง ๆ ก็เรียกว่าเนยยะนั่นเอง ผู้ที่ควรนำไปได้ เนยยะ พระพุทธเจ้าควรนำควรลากควรจูงไปได้ ธรรมของพระพุทธเจ้าพอลากพอลจูงไปได้ หลายครั้งหลายหนก็ค่อยเป็นผู้เป็นคนขึ้นมา ไม่เหมือนพวกปทปรมะ ถ้าเป็นคนไข้ก็เข้าห้องไอศูย์ หมดหวัง ประเภทเหล่านี้เป็นประเภทหมดหวัง ไม่มีอะไรที่จะเป็นประโยชน์แะละสำหรับคนคนนั้น เราไม่ใช่ประเภทนั้น จะต้องต่อสู้ให้จริงให้จัง เอาให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย

เวลานี้การประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่จะคอยแนะนำสั่งสอนหรือพาดำเนินก็แคบเข้าไป ๆ เพราะโลกมันเหยียบย่ำทำลายพากันทราบหรือยัง โลกก็คือโลกามิสนั่นแหละมันเหยียบย่ำทำลาย เริ่มต้นก็บวชเข้ามาเพื่อเสาะแสวงหาธรรม ครั้นต่อมาก็แสวงหาลาภสักการบูชา หาเงินหาทอง ไปใหญ่เลย เรื่องธรรมไม่ทราบหายหน้าไปไหน กิริยาทำทางความคิดความอ่านความปรุ่ต่าง ๆ ที่แสดงออกมัล้วนแล้วตั้งแต่เป็นเรื่องโลกามิสเสียทั้งหมด เหยียบย่ำทำลายหัวใจ ยืน เดิน นั่ง นอนอยู่กับสิ่งเหล่านี้ ความคิดความปรุ่เป็นไปด้วยสิ่งเหล่านี้เหยียบย่ำทำลายตลอดเวลา ธรรมที่จะมาสัมผัสสัมพันธ์จิตใจแม้หน่อยหนึ่งไม่มีเลย อย่างนี้มีมากเดี๋ยวนี้

ให้รีบเห็นโทษเสียตั้งแต่บัดนี้ เรื่องเป็นอย่างไรอยู่แล้วเวลานี้ แล้วยังจะเป็นมากยิ่งขึ้นไปอีกเป็นไหน ๆ วัดแทนที่จะเป็นสถานที่เสาะแสวงหาธรรม หน้าที่การงานเป็นไปด้วยอรรถด้วยธรรม มันกลายเป็นเรื่องของโลกเข้ามาเหยียบย่ำทำลายภายในวัด ภายในพระณรเสียเอง มากมายกายกองไปแล้วเวลานี้ ให้พากันสังเกตให้พากันพิจารณา ให้รีบตัดดวงตัวเองเสียในกาลอันควรที่ทำได้ สถานที่ก็เหมาะสม หมู่เพื่อนก็อยู่ด้วยกันด้วยความผาสุก เป็นกัลยาณมิตร ทั้งวัดทั้งวาต่างคนต่างมีใจเป็นอรรถเป็นธรรม เหมือนเป็นอวัยวะอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยความเป็นธรรมด้วยกัน นี่เป็นความสะดวกสำหรับการอยู่ แล้วก็เป็ความสะดวกในการประกอบความพากเพียรเพื่ออรรถเพื่อธรรมทั้งหลาย

ไอ้เรื่องแสลงหูแสลงตานี้มันเป็นข้าศึกต่อจิตใจเป็นธรรมารมณอยู่ภายในจิตใจ ให้ครุ่นให้คิดให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะรายนั้นเพราะรายนี้ เพราะองค์นั้นเพราะองค์นี้ นี่มันมีอยู่มาก อย่าให้มันมีในเราผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ต่างคนต่างมีใจมุ่งต่ออรรถต่อธรรมแล้วพูดกันรู้เรื่องง่าย ๆ เรื่องทิลูมานะ เรื่องความถือเนื้อถือตัวถือสูงถือต่ำ ถือความรู้ความฉลาด เป็นเรื่องสมมุตินิยมหรือเป็นเรื่องกิเลสเสกสรรมานั้น อย่าให้มันเข้ามาเหยียบย่ำทำลายธรรมคือความจริงเลย ให้ถือเอาความจริงเป็นหลักเป็นเกณฑ์ ผู้ใดทำถูกยอมรับกันทันที นั่นคือนักธรรมะ

เอาละพูดเพียงเท่านี้